

Jaargang 5

nummer 5

juni 2009

Nieuwsbrief juni 2009

Het is alweer juni ... we gaan een leuke periode tegemoet waarin de voorjaarssoorten nog vliegen en het zomerspul ook tevoorschijn komt. Je weet dan haast niet meer waar je eerst en laatst moet zijn: er is zoveel te zien, zoveel te onderzoeken, zoveel te genieten ... we krijgen het weer druk!

Wat iedereen zich natuurlijk afvraagt: hoe gaat het Albifrons, misschien beter bekend als de **Oostelijke witsnuitlibel?**

Deze libel blijft een ongrijpbaar diertje ... de ene keer zie je er zomaar een paar, dan weer bijna niks, en een enkele keer zitten ze in heel aardige aantallen zo in het zicht. Het is daarom erg moeilijk om een goede inschatting te maken van de grootte van de populatie. Net als voorgaande jaren proberen we daarom ook dit jaar door larvenhuidjes

onderzoek een zo goed mogelijke indicatie te krijgen van de aantallen. Door op een paar plekken rondom de Catspoel stukjes oever af te zoeken, die uit eerder onderzoek als goede plekken naar voren kwamen, kunnen we een vrij goed beeld vormen van de aantallen en eventuele toe- of afname vaststellen. Van 2008 werd bijvoorbeeld verwacht dat de libel het vrij matig zou doen, omdat ze voornamelijk een 2 jarige cyclus zouden hebben als larve. Omdat ze nog maar enkele jaren geleden de Catspoel gekoloniseerd hebben (en 2007 een goed jaar was) leek het logisch dat 2008 minder zou worden. Er werden ook maar weinig Albifronsjes gezien dat jaar, de theorie klopte dus. Omdat er zo weinig werden gezien leek 2008 een heel slecht jaar. Maar het larvenhuidjes onderzoek leverde toch nog een leuk aantal huidjes op, maar liefst 40 stuks. Dit ondanks een lagere zoekintensiteit dan in 2007, want toen werden 140 huidjes gevonden. 2008 was dus wel minder, maar toch was het 'dipjaar' minder slecht dan werd verwacht en dan het aantal libellen deed vermoeden. (bijzondere foto van Peter de Boer) →

Dit om een kort verhaal lang te maken, want nu weten we nog niet hoe het dit jaar gaat met de Oostelijke witsnuitlibel. Het antwoord daarop is: goed!

Het larvenhuidjes onderzoek leverde al zo'n 120 huidjes op, terwijl de zoekintensiteit lager is dan in 2007, toen er 140 huidjes werden gevonden. De uitsluiperperiode is ook nog niet voorbij, het aantal huidjes zal zeker nog wat oplopen dit jaar.

De libel zelf is ook in iets hogere aantallen aanwezig dan in voorgaande jaren. Het gaat de populatie dus voor de wind, waardoor de kans op succesvolle kolonisatie elders steeds groter wordt!

De libel werd vorig jaar ook in het Drents/Friese Wold aangetroffen en dat is een behoorlijk eind van de Catspoel verwijderd. Waar kwam deze libel vandaan? Was het er eentje van de Catspoel of eentje van de geheimzinnige locatie die niemand weet te vinden? Ook in 1994 werd in het DFW een exemplaar gezien, maar daarna niet weer tot 2008.

Het blijft raar, geheimzinnig, maar zeker spannend! Wat wordt de volgende stap van de Oostelijke witsnuitlibel en wie wordt de gelukkige die dat mag ontdekken?

Let de komende periode dus weer extra goed op de witsnuiten. Albifrons is vrij makkelijk te herkennen, alleen de Sierlijke witsnuitlibel is ermee te verwarren. Ook deze is de laatste jaren erg spannend bezig. Steeds vaker worden zwervers in Nederland gezien en vorig jaar werd de soort ook al in Fryslân gezien.

Het knuppelvormige achterlijf van de Sierlijke witsnuit is een goed verschil met het vrij rechte achterlijf van de oostelijke witsnuit.

Ook heeft de Sierlijke van boven gezien witte vleugelvlekjes, bij de oostelijke zijn deze donker.

**REGELMATIG WORDT GECONSTATEERD DAT RONDOM EN BIJ DE CATSPOEL
(dus buiten de toegankelijke paden) LIBELLENLIEFHEBBERS RONDNEUZEN!
U BENT DAN IN OVERTREDING!
DIT GEBIED IS VERBODEN GEBIED EN ALLEEN TOEGANKELIJK MET EXCURSIES
ONDER LEIDING VAN IT FRYSKÉ GEÁ.**

De Gevlekte glanslibel (*Somatochlora Flavomaculata*, oftewel: **Flavomac**) wordt ook al een aantal jaren onderzocht in de Lindevallei. Door een merken terugvangonderzoek in 2005 werd al duidelijk dat de populatie zeker zo'n 1000 tot 1500 dieren moest bedragen. Dat was een bijna schokkend hoog aantal, want een dag intensief speuren in het gebied levert op zijn best enkele tientallen dieren op. Er werd wel vastgesteld dat wanneer exemplaren werden gevangen, er vaak al snel een nieuw exemplaar het territorium overnam. Dat is een vrij logische verklaring, dat je ondanks zo'n grote populatie maar zo weinig ziet op een dag, maar het verschil blijft erg groot.

Wat ook nog niet helemaal duidelijk was, is waarom er maar op twee petgaten larvenhuidjes werden gevonden, en dan ook nog in bescheiden aantal.

Om meer duidelijkheid te krijgen omtrent deze libel is dit jaar heel uitgebreid gezocht naar larvenhuidjes. De libel blijkt op veel meer petgaten uit te sluipen dan we eerder dachten en zelfs in kleine putjes met een beetje water in vrij dichte stukken moerasbos werden huidjes gevonden. Er zijn inmiddels zo'n 140 larvenhuidjes verzameld en daarvoor is maar een deel van het geschikte biotoop afgezocht. Ook vind je lang niet alle huidjes, ze hangen vaak goed verstopt en vaak kun je er gewoon niet bij. Het werkelijke aantal ligt zeker stukken hoger en de berekening dat de populatie 1000 tot 1500 dieren bedroeg in 2005 was zeker niet aan de hoge kant.

Opmerkelijk was dat de libel begin juni nog steeds niet makkelijk werd gezien, hier en daar een enkel exemplaar was alles wat gezien werd. Na het uitsluipen lijkt het dus nog een behoorlijke periode te duren voor ze geslachtsrijp zijn en beginnen met de voortplanting.

Maar ze zijn nu massaal uit de dop. Het kenmerkende rustige patrouilleren van de mannetjes zal de komende tijd weer te zien zijn en niet alleen in de Lindevallei! Deze libel wordt op hele gekke plekken aangetroffen en is dus een goede zwerver. Het zwaartepunt van de verspreiding is duidelijk in de Lindevallei, maar daarbuiten wordt de soort ook aangetroffen.

Vorig jaar werd op Terschelling een exemplaar aangetroffen en bij Eemshaven (Groningen) werd eentje gevangen in een vogelnet. Er werd zelfs een larvenhuidje gevonden bij Gorredijk in een Krabbenscheervaart.

De vrouwtjes van deze soort zie je vrijwel nooit, maar de mannetjes wel. Deze kun je al vrij goed van andere glanslibellen onderscheiden doordat ze

langzaam op ooghoogte hun rondjes draaien op beschut gelegen plekjes. Dat kan een open plekje in het bos zijn, maar ook langs bv boomranden. Het voortplantwater hoeft er niet meteen naast te liggen, dat kan mogelijk tot enkele honderden meters verderop liggen. In de Lindevallei zie je het in eerste instantie vaak niet eens en ligt het verstopt in moerasbos.

Vlak voor het sturen van de nieuwsbrief kregen we van Tjeerd Hiddema de melding dat hij de Gevlekte glanslibel bij Âldeboarn had gezien. Hij wist hem zelfs prachtig op de foto te krijgen! Een hele mooie waarneming, en een erg interessante toevoeging aan het onderzoek.

Een libel die het de laatste jaren wel erg goed doet is de **Bruine korenbout**, kortweg BKB genoemd. In de Lindevallei kom je de soort nu overal tegen en in soms hoge aantallen. Nog maar een aantal jaren geleden was dat wel anders, en moest je een heel eind het gebied in sjouwen om bij een plek te komen waar ze in behoorlijk aantal rondvlogen. Langs de Linde zijn ze een heel stuk opgerukt, in het Easterskar worden ze jaarlijks gezien en op het Katlijkerschar werden dit jaar ook meerdere exemplaren op de parkeerplaats gezien. Dit betreft waarschijnlijk dieren die in de Tjongerdellen voortplanten. Ook in de Rottige Meenthe waren de aantallen veel groter dan voorgaande jaren.

Een zwerver dook op in de vlindertuin bij Lemmer, de eerste waarneming in de ZW hoek van Fryslân. Een hele grote sprong maakte de soort in Drenthe, onze collega's troffen de soort bij Emmen aan, in een kanaal. Er werden met gemak 15 exemplaren gezien en daar lijkt dus al een populatie te zitten! Ze kunnen in kanalen voortplanten, maar ook in petgaten, sloten, visplasjes. Ook in de Linde werd eiafzet gezien in een vrij snelstromend deel waar ook de Weidebeekjuffers voortplanten. Een vrij ruime biotoopkeuze dus. Het lijkt wel belangrijk dat er bomen in de buurt zijn, in heel open gebieden wordt de soort niet vaak aangetroffen.

Deze goed herkenbare libel moet op veel meer plekken te vinden zijn nu de populatie zo enorm is gegroeid, en water in combinatie met wat bos hebben we in Fryslân toch wel in behoorlijke mate voorhanden.

De populatie **Weidebeekjuffers** laat zich weer goed zien dit jaar. Door het verdwijnen van de soort bij de Linde enkele jaren geleden, is het elk jaar weer spannend of ze er weer zijn. Maar de tellingen gaan alweer ruim over de honderd, ze doen het dus ook dit jaar weer heel goed!

Eerste waarnemingen

De eerste zomersoorten vliegen weer. Weliswaar nog niet volop, maar het kan snel gaan. Op 1 juni werd de eerste **Geelvlekheidelibel** al gesignaleerd op de Delleboersterheide en werd zelfs de eerste **Groene Glazenmaker** al waargenomen bij Gorredijk. Op 10 juni slopen in een poel bij Nijemirdum al honderden **Bruinrode heidelibellen** uit, vlogen meerdere **Geelvlekheidelibellen** rond, waren tientallen verse **Bloedrode heidelibellen** te bewonderen en deden verse **Gewone Pantserjuffers** een poging om enkele meters begroeiing te overbruggen.

Libellenexcursie Wyldemerk 16 mei 2009

Een mooie zaterdagochtend in mei nodigt uit om de natuur in te trekken. Als dat dan ook nog een keer kan met Ep die je van alles kan vertellen over de libellenrijkdom van dit prachtige stukje Gaasterland heb je weinig meer te klagen. Nadat Ep alle excursiegangers heeft weten te verzamelen (het blijft lastig te vinden als je van buiten Gaasterland komt, zeker de eerste keer) en een woord van welkom heeft gesproken, trekken we langs de bloeiende waterviolier het gebied in. We hebben nauwelijks onze eerste libellen bekeken, of daar trekt een hele groep mensen achter ons het gebied in. Ep slikt eens even; zoveel belangstelling voor mijn excursie? Het blijkt echter een IVN-groep uit Hilversum te zijn die heeft besloten Gaasterland te verkennen. (Uitstekende keuze denk ik als trotse

Gaasterlander.) En een libellenreservaat laat je dan uiteraard niet links liggen. Na wat overleg (we willen elkaar niet in de weg lopen) gaan we ieder ons weegs.

Het is nog maar net 11.00 uur geweest en veel libellen en juffers hangen nog wat op te warmen in de vegetatie. Eén van de eerste die we zien vliegen is meteen een gevlekte witsnuit. Vele soorten en steeds meer individuen volgen. Variërend van vuurjuffer tot azuurwaterjuffer en van Noordse witsnuit tot glassnijder.

We speuren de oeverbegroeiing af op zoek naar larvenhuidjes en vinden opvallend veel huidjes van de grote keizerlibel. Hoewel, huidjes. Het zijn eigenlijk knapen van larven. Je kunt je zo maar voorstellen dat geen kikkervis veilig is voor deze geweldenaars. Gewapend met hun uitklapbare kaken zijn het de haaien en barracuda's van onze binnenwatertjes. In tegenstelling tot de aantallen huidjes zien we slechts een stuk of drie imago's rondvliegen.

En dan, plotseling de smaragdlibell. Prachtig glimmend met een knotsvormig achterlijf en groene ogen. En nog één, en nog één, en , ho, dat is een viervlek. Sommige smaragdlibellen laten zich herkennen aan een gekromd achterlijfje.

Even verderop zien we een vrouwtje platbuiklibel. De Friese naam Wespbúkje is treffend; ze is zo maar te verwarren met de flink uit de kluiten gegroeide hoornaar. Als slagroom op het toetje volgt dan nog een prachtig exemplaar van de vroege glazenmaker, te herkennen aan de "gele spijker" op de rug. (Dat heeft de paardenbijter overigens ook, maar die vliegt véél later.)

Ep legt ons de keuze voor om nog wat andere plekken in de Wyldemerck te gaan bekijken, of te verkassen naar het vennetje in de vlakbijgelegen Star Numanbossen. Echter, hij houdt zo'n enthousiast verhaal over dat ven, dat van een keuze eigenlijk geen sprake meer is.

Bij het ven aangekomen, genieten we allereerst van de prachtige aanblik. SBB heeft hier midden in het bos een tijd terug een mooi groot ven laten graven met aan de noordkant een grote moerassige zone. Er groeit veel struikheide omheen. We zien niet meer soorten libellen dan we reeds in de Wyldemerck hebben gezien, maar in de slootjes die aantakken op het ven zit veel begroeiing. Het blijkt een geweldige plek te zijn voor viervlekken om hier uit te sluipen. Je kunt hier alle stadia van het uitsluipen bewonderen. Hoe beter je kijkt, hoe meer je er ziet.

Het is inmiddels na 13.00 uur en Ep beëindigt de excursie. Er zijn in de loop van de ochtend steeds meer stapelwolken ontstaan en de lucht is inmiddels behoorlijk dichtgetrokken. We hebben onze tijd goed benut.

Bedankt Ep.

Lijst van waargenomen soorten met indicatie van aantallen:

Gevlekte witsnuit (1 vrouwtje); Venwitsnuit; Noordse witsnuit (15); Vuurjuffer (honderden); Azuurwaterjuffer (honderden); Lantaarntje; Glassnijder (25); Groter keizerlibel (3); Viervlek (> 100) Smaragdlibel (10); Platbuik (1 vrouwtje); Vroege glazenmaker (1)

Afwijkingen

Het blijft altijd bijzonder om libellen aan te treffen die afwijken van het gewone. Een zeer bijzondere vondst deed Judith Bouma door een **Noordse witsnuitlibel** aan te treffen met 8 vleugels!

Watersnuffels (Wettersneuperkes) zijn duidelijk herkenbaar aan dat ene streepje op het borststuk en het “bommetje” op het tweede segment. Toch worden er soms bijzondere afwijkingen geconstateerd. Deze Watersnuffel was verstrikt geraakt in het vleesetende plantje Zonnedauw en viel op door de lange spitsen op meerdere segmenten. Er zijn andere soorten die vooral deze lange spitsen bezitten en dan begin je eerst wel te twijfelen. Uiteindelijk is dat ene streepje op het borststuk en het tekenetje op het tweede segment doorslaggevend geweest voor de determinatie: een Watersnuffel. Toch jammer ... een nieuwe soort was ook welkom geweest.

Ronald van Seijen en Ep van Hijum

Foto's: Ronald, Peter, Judith, Franciscus, Tjeerd, Ep

Hynstebiterexcursies 2009

	datum	gebied	thema	cursusleider
2	Zat 13 juni Bezoekerscentrum, Appelscha	Drents Friese Wold	Witsnuitlibellen en huidjes	Ronald van Seyen & Peter de Boer
3*	Zon 21 juni kerk Oldeberkoop	Delleboersterheide	Oostelijke witsnuitlibel	Peter de Boer
4*	Vrij 26 juni kerk Oldeberkoop	Delleboersterheide	Oostelijke witsnuitlibel	Peter de Boer
5*	Zond 5 juli P. Blessebrug	Lindevallei	Gevlekte glanslibel	Peter de Boer
6**	Zond 11 juli	Fochtelooerveen	Hoogveenglanslibel	Peter de Boer
7	Woe 19 aug Start 14.00 uur bij manege afslag Oudemirdum.	Wydemerk en Ruigahuizen	Heidelibellen	Ep van Hijum
8	Zat 5 sept Werkschuur NM AC 221.150-557.725	Fochtelooërveen	Ven – en Noordse glazenmaker	Peter de Boer
9	Zon 27 sept	Blesdijke	winterjuffers	Ronald van Seyen

N.B. Alle excursies (behalve nr 7) starten om 10.30

Meer dan **75%** van de leden heeft de bijdrage van € 7,50 al betaald! Bedankt! En ... nu de rest nog op giro **2865873** t.n.v. E.van Hijum – hynstebiter - te Warns

De Hynstebiter - libellenwerkgroep van de FFF

Doelstellingen:

- Het stimuleren, enthousiasmeren en initiëren van libellenonderzoek in Fryslân.
  - De verspreiding van libellen in Fryslân in kaart brengen.
  - Coördinatie van inventarisaties en monitoring van libellen.
- Kennisoverdracht door middelen van publicaties & rapporten, excursies, cursussen en lezingen.
  - Geven van beheeradviezen ter bescherming van bedreigde en kwetsbare soorten.
    - Het samenstellen van een Atlas van de Friese libellen.
  - Het doen van ecologisch onderzoek naar libellen in Fryslân

Algemeen:

E. Peter de Boer (tel. 06-53609123)
E-mail: e.p.de.boer@fryskegea.nl of faunax@kpnmail.nl

Website, ledenadministratie, penningmeester

E. van Hijum (tel. 0514 – 681758)
E-mail: epvanhijum@gmail.com

Nieuwsbrief

Ronald van Seijen
ronaldbonne@hotmail.com

Activiteiten:

Wyke Pronk
wykepronk1@hotmail.com

website www.hynstebiter.nl

Wordt donateur van de Hynstebiter!

Voor €7,50 bent u al donateur van de Hynstebiter. U ondersteunt dan het libellenonderzoek in Friesland, wordt regelmatig op de hoogte gehouden van nieuwtjes, waarnemingen en activiteiten via de digitale nieuwsbrief en kan gratis deelnemen aan alle Hynstebiterexcursies en de ledenavond. Daarnaast bieden wij hulp bij determinatie, het schrijven van rapporten, begeleiding bij het doorgeven van waarnemingen, het aanvragen van inventarisatievergunningen. Uw bijdrage draagt ook bij aan het onderhoud van de website, de organisatie van het atlasproject, inventarisaties van witte gebieden en de organisatie van talloze andere activiteiten. De opgedane kennis, die door onderzoek en inventarisaties worden verkregen, zal ingezet worden om libellen en de waterrijke ecosystemen waarin zij leven, te beschermen en verbeteren. Kortom; houdt u van libellen, wilt u meedoen en op de hoogte blijven van het libellenonderzoek in Friesland; Ondersteun de Hynstebiter en wordt donateur! U kunt zich aanmelden bij: epvanhijum@gmail.com onder vermelding van "Donateur Hynstebiter" of schriftelijk / telefonisch via E. van Hijum – Buorren 8 – 8721 GP te Warns. Telefoon: 0514-681758. Giro 2865873 t.n.v. E.van Hijum – hynstebiter - te Warns. Vermeld zoveel mogelijk uw adresgegevens (lieft ook email en tel.nr). U krijgt een bevestiging van donateurschap en ontvangt dan het hele jaar automatisch onze nieuwsbrief "It Hynstebiterke" .

Oostelijke witsnuitlibel – foto Franciscus Koopman

